

BISERICA EVANGHELICĂ DIN BISTRITA

- istorie si prezent -

Biserica evanghelică din Piața Centrală a fost construită de comunitatea sasilor din Bistrita la sfîrsitul secolului al XIII-lea, aproape odată cu infiintarea localității. Din vechea bazilică romanică nu pot fi identificate azi elemente arhitecturale certe, deoarece constructia a cunoscut o refacere majoră in cursul secolului al XIV-lea, lucrarile se vor finaliza la inceputul secolului al XV-lea.

Din această perioadă biserica a primit aspectul unei bazilici cu trei nave, altar degrosat si două turnuri clopotniță in fatada de vest. Cu această ocazie **Petrus Kretczmer** si-a donat averea bisericii cu ocazia realizării unui altar inchinat tuturor sfinților care a fost amplasat pe peretele vestic al bazilicii, deasupra intrării, intre cele două turnuri.

Tot in această perioadă de reinnoire a bisericii si prosperitate a orasului sunt turnate, in 1430 clopotele bisericii.

In anul 1464 Bistrita si-a răscumpărat cu 6000 de florini de la regele Matei Corvin libertatea si primea in acelasi timp dreptul de a-si ridica propria incintă de zidărie. După o perioadă constructivă deosebit de intensă lucrările a fost finalizate in preajma anului 1484. După această dată au continuat lucrările edilitare in preajma bisericii si a inceput constructia unui turn central al orasului, care trebuia să devină cel mai inalt punct de observatie al cetății. Turnul nordic al biserici a fost demolat cu această ocazie, iar in fatada de vest in dreptul acestuia a fost ridicat un turnulet

cu scară în spirală prin care se asigura un acces independent spre turnul nou construit. Între noul turn al orașului și turnulețul de acces s-au păstrat două ferestre din vechea fațadă de secol XV. Acest turn este construit în mai multe etape identificate după inscripțiile plasate pe fațadele turnului după cum urmează: la nivelul etajului I anul 1487, la nivelul etajului II anul 1509, la nivelul etajului III anul 1513, iar în partea superioară a turnului a fost finalizată în jurul anului 1519.

Concomitent cu lucrările de edificare a actualului turn

au avut loc și lucrări de renovare a navei, când au fost consolidate și completate cu portalurile de nord-est și sud-est. Aceste portaluri bipartite au o profilatură bogată, cu baghete încrucisate după un model utilizat în Transilvania la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea. Semnul de pițir de pe montanții portalului sunt identice cu semnul de pițir de la etajul al III-lea al actualului turn, ce fusese terminat în anul 1513. Lucrările de reconstrucție a edificiului au continuat și în anii care urmează, iar în anul 1560 a fost adus la Bistrita, **Petru Italus de Lugano**, meșter din nordul Italiei care lucrase pe șantierul din Liov pentru a rena bazilica care era într-un avansat stadiu de degradare.

În această perioadă bazilica a fost transformată în biserică hală, cu toate navele la același nivel, iar peste navele laterale a fost ridicată tribune cu balustrade ce aveau balustrii proporționați după principiile Renașterii. Contrafortii au fost construiți în forma pe care o au și azi, iar pe fațadele de nord și sud au fost construite în fața portalurilor gotice portice ale căror arcuri au o profilatură renașcentistă.

O mențiune specială trebuie să facem pentru mobilierul excepțional al bisericii, care conservă piese medievale, realizări artistice cu o valoare deosebită. Unele datează de la începutul secolului al XVI-lea: cele două strane splendide, sculptate și decorate cu intarsii, precum și o bancă având o inscripție gotică și ornamente în stilul Renașterii timpurii, piesă executată în 1516 de călugărul Benedict de Beclean, și adusă de la mănăstirea dominicană după dezafectarea acesteia în timpul Reformei. Banca magistrului spitalului, Gheorghe, este lucrată în 1508 de meșterul Anton și

decorată într-o manieră ce se poate regăsi în geometria goticului târziu. O piesă valoroasă este și dulapul sacristiei datat conform inscripției, din 1507. Sunt valoroase și ușa sacristiei (piesă excepțională, cu decorații intarsiate policrome, datată 1563) și strana, aflată în dreapta acesteia și lucrată în 1564. Acestor piese li se adaugă și numeroase altele, datate în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, cu ornamente pictate, inscripții, insemne

de breaslă. Dintre băncile aflate în biserică cele mai recente datează din primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Cea mai veche lespede este încastrată pe fațada sudică, în colțul sud-vestic al clădirii, fiind datată în secolul al XIV-lea -1327. În jurul personajului reprezentat pe această piatră, s-au țesut adevărate legende: o ipoteză este că ar fi un personaj feminin, într-o atitudine războinică, o alta ipoteza este aceea a Ursulei H. Wittstok, care amintea în 1860, că după tradiție, lespede ar reprezenta figura unei persoane care a donat bisericii o parte a averii sale, contribuind astfel la refacerea clădirii (*tot un personaj feminin*). O altă variantă este presupunerea că, o femeie a cării copil grav bolnav s-a însănătoșit miraculos, a făcut bisericii o importantă donație, iar orășenii i-au mulțumit, figurându-i chipul pe această piatră. E posibil să fie însă vorba, de epitaful unui cavaler a cărui figură incizată dovedește strânsa relație a comanditarului cu un atelier din Boemia¹. Piatra însă nu stă astăzi în poziția ei inițială, *in situ*, fiind refolosită în momentul în care a fost ridicata fațada sudică a vechiului turn. Figura înveșmântată în haine de cavaler, blazonul compus din trei ciocane îmbinate stelar, cu caractere în relief, stilul liniar al reprezentării, au condus la ipoteza că este vorba de fapt despre un personaj important al orașului, aflat probabil în legătură cu monetăria sau cu minele de argint și că era de origine străină comunității locale².

---

¹ V. Vătășianu, *Istoria artei feudalei...*,

² A. Kovacs, 1994, *Bistrița, biserica evanghelică*, p.14.

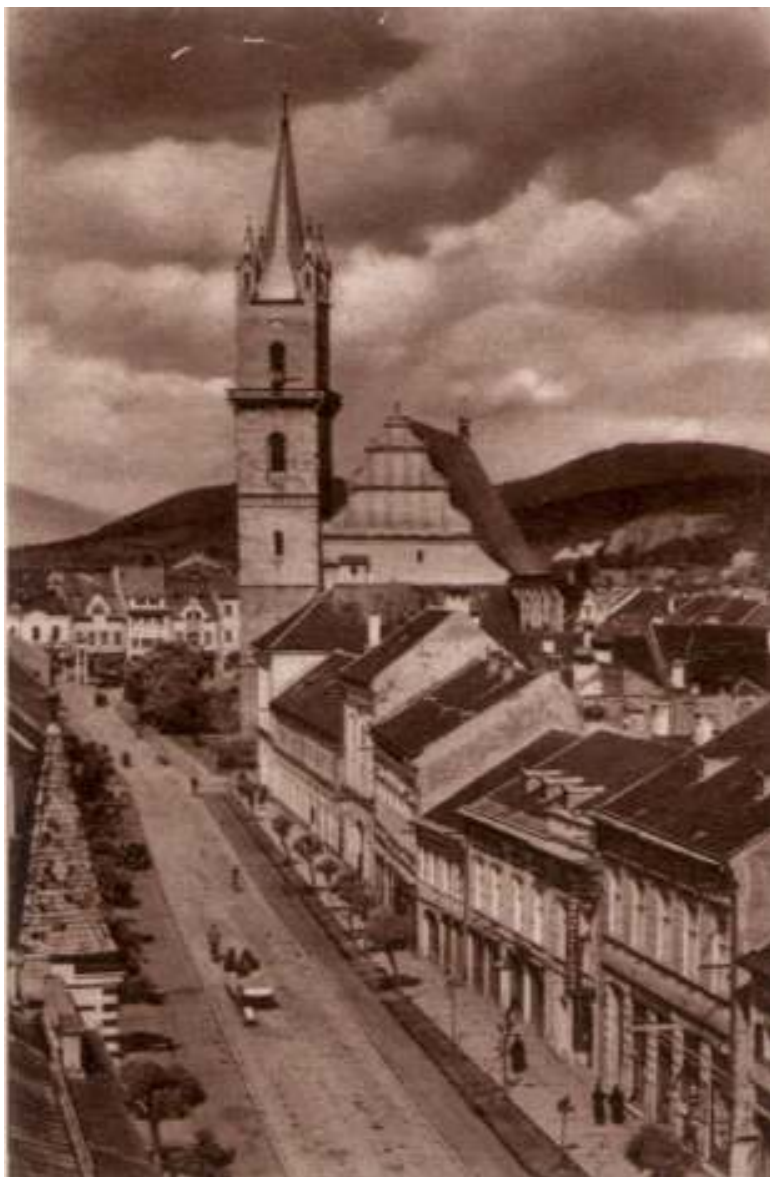

Cu ocazia executării lucrărilor conduse de **Petru Italus de Lugano** fatada vestică a fost schimbată fundamental, prin construirea unui pinion de zidărie de dimensiuni impresionante care își are corespondența în spațiul polonez, de unde și denumirea de atic polonez. Suprafața aticului este subîmpărțită în patru registre care sunt ritmate aditional pe verticală de coloane angajate sau pilastrii cu forme simplificate. Extradosul aticului mult mai dinamic face dovada unei organizări componențiale ce are corespondența în stilistica arhitecturii italiene de la jumătatea secolului al XVI-lea.

Ca urmare a acestor intervenții turnul de sud este demolat pînă la

nivelul acoperisului, iar pe fatada de de vest sunt realizate alte două ferestre, ce combină tradiția goticului târziu cu formele Renasterii. Vechiul portal de acces de pe această latură va fi înlocuit de un portal monumental specific Renasterii. Acest portal încheiat în partea superioară cu un arc

semicircular și cu profilatură aplatizată, este proporționat după principiile Renasterii mature. În partea superioară, portalul este ornamentat cu alte elemente de inspirație antică (arhitravă, friză și cornișă) dar interpretate într-o manieră specifică Renasterii. Motivul arhitravei este ușor subdimensionat și are rol pur ornamental fiind caracterizat de diverse profilări aplatizate, iar cornișa mai amplă și mai reliefată conferă unitate și stabilitate

ansamblului. În spațiul destinat frizei se desfășoară o inscripție care precizează intervențiile realizate de Petrus Italus de Lugano între 1560-1563. Din lipsă de spațiu inscripția continuă și în zona extradadosului arcului semicircular al golului ușii.

Din punct de vedere stilistic cele două portaluri se încadrează în Renasterea matură, dar detalii precum cheia de arc tratată în forma

ornamentală a unei volute dublate are origini manieriste, iar usoara dublare a extremei cornisei este specifică Renasterii tirzii.

Intre 1560-1563 a fost adăugată și sacristia de pe latura nordică, la care cele mai valoroase piese de piatrărie sunt portalul de acces din zona

35 · Evang. Kirche von Bistritz mit 1857 abgebranntem Turm

neogotică în zona ultimelor registre, iar ceasul instalat în secolul al XIX-lea a funcționat **doar până în 11 iunie 2008, ora 20.**

În anul 2006 a fost montat o schela în jurul turnului pentru lucrări de reabilitare a componentelor artistice de pe turn, a celor patru statui din piatră de la coturile turnului, ce reprezentau pe Sfânta Fecioara cu Pruncul, Sfântul Florian, Sfânta Ana și Sfântul Ilie.

corului și fereastra geminată de pe latura estică. Acestea sunt exemple tipice ale Renasterii mature.

După 1563 nu mai au loc intervenții importante la Biserica Evanghelică, care rămâne aproape neschimbată până astăzi.

În anul 1857 în urma incendiului izbucnit de pe str. Lemnelor, de la casa arămierului Berger, este distrus acoperișul turnului și ceasul. Acoperișul a fost refăcut într-o manieră

Totodata schela servea si pentru executia lucrarilor de inlocuire a invelitorii din tabla zincata cu tabla de arama.

In seara zilei de miercuri, 11 iunie 2008, in jurul orei 20.00 la Biserica Evanghelica din Bistrita, s-a declansat un incendiu devastator;

Incendiul a distrus sarpanta si invelitoarea turnului, acestea prabusindu-se, o parte in exteriorul turnului, dar cea mai mare parte in

interior, peste bolta ce acopera „sala muzeu de la baza turnului”. Au fost distruse si planseele din lemn de la nivele intermediare, producandu-se si prabusirea clopotelor si mecanismelor ceasului.

Focul s-a

extins si la sarpanta navei centrale, distrugand o parte a valoroasei sarpante gotice.

Pompierii prezenti la fata locului din primele momente ale izbucnirii incendiului, in sa cu mare greutate au reusit sa limiteze distrugerile, in special la sarpanta navei,impiedicand astfel producerea unui dezastru.

Dupa degajarea resturilor din interiorul turnului s-a constatat ca cele doua clopote s-au topit datorita temperaturilor „de furnal” din timpul incendiului.

Biserica Evanghelica a fost, este si va ramane simbolul orasului Bistrita. Atat Primaria municipiului Bistrita, cat si organizatiile locale fac eforturi de a grabi reabilitarea bisericii.

**Material realizat de Serviciul Monumente Istorice, Turism Urban,
Arta si Proiectare**